

Valtiovallan tervehdys

Krista Kiuru

Olemme kokoontuneet Siirtolaisuusinstituutin 40-vuotisjuhlaseminaariin ”Suomalaiset maailmalla – maailma Suomessa”. Moni asia maailmassa on muuttunut siitä kuin Siirtolaisuusinstituutti aloitti toimintansa. Globalisaation myötä liikkuvuus on lisääntynyt ja se on vaikuttanut väestörakenteisiin sekä yhteiskunnan moninaisuuteen. Suomi on 2000-luvulla muuttunut lyhyessä ajassa maahanmuuttomaaksi. Suomeen ulkomailta suuntautuva muutto on viime vuosina sekä monipuolistunut että ollut huomattavassa kasvussa. Vuoden 2013 lopussa vieraskielisten määrä oli n. 290 000 (tarkka luku 289 068), mikä oli n. 5,3 prosenttia Suomen väestöstä.

Pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa todetaan että ”Maahanmuuttajat ovat pysyvä ja terveellinen osa suomalaista yhteiskuntaa. Hallitus pitää maahanmuuttajien kotoutumista ja syrjinnän torjuntaa keskeisenä toimintana tällä hallituskaudella. Hallituksen tavoitteena on maahanmuuttopolitiikan linja, joka tukee suvaitsevan, turvallisen ja moniarvoisen Suomen rakentamista sekä lisää Suomen kansainvälistä kilpailukykyä”. Pääministeri Stubbin hallitusohjelman tavoitteena on avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi. Ohjelma perustuu pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmaan, rakennepoliittiseen ohjelmaan sekä sen toimeenpanoa ja julkisen talouden sopeuttamista koskeviin linjauksiin. Kataisen hallituksen ohjelma vaalikaudelle 2011–2015 ja sen tavoitteet ovat edelleen voimassa.

Valtioneuvosto teki 13.6.2013 **periaatepäätöksen Maahanmuuton tulevaisuus 2020 – strategia-asta**. Strategian tavoitteena on viitoittaa tietä aktiivisemmalle ja ennakoivammalle maahanmuuttopolitiikalle, jolla tuetaan kestäväää talouskasvua,

työllisyyttä ja kilpailukyvyyn vahvistamista. Strategian suuntaviivat ovat: 1. *Suomi on turvallisesti avoin* 2. *Jokainen löytää paikkansa* 3. *Moninaisuus on arkea*. Suuntaviivojen avulla strategia pyrkii nostamaan maahanmuuttokysymykset asemaan, joka niille kuuluu yhteiskuntapolitiikassamme. Strategia arvioidaan Suomeen kohdistuvaa muuttoliikettä sekä liikkuvuuden merkitystä yhteiskunnalle, jossa eläköityvien ikäluokkien määrä kasvaa merkittävästi. Strategia tarkastellaan maahanmuuttoon, liikkuvuuteen ja kotoutumiseen liittyviä kysymyksiä sekä linjataan Suomen maahanmuuttopolitiikan kehityssuunnat ja tavoitteet.

Liikkuvuus on Suomelle mahdollisuus. Myös **Suomeen tulevien ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä ja osuus kaikista opiskelijoista** on kasvanut voimakkaasti 2000-luvulla, ja kasvua odotetaan tapahtuvan tulevaisuudessakin. Kansainväliset tutkinto-opiskelijat ovat valmistuttuaan tärkeä voimavara suomalaisille työmarkkinoille. Keskeinen edellytys työmarkkinoille sijoittumiseksi on riittävän tasoinen kotimaisten kielten taito. Strategia linjataan, että ”*Ulkomaalaisten opiskelijoiden edellytyksiä jäädä Suomeen tutkinnon suorittamisen jälkeen on parannettava erityisesti opintojen aikana tapahtuvan eritasoisen kotimaisten kielten opetuksen, valmistamisen jälkeen myönnettävän oleskeluluvan keston pidentämisen ja harjoittelumahdollisuuksien avulla.*”

Korkeakoulujen kansainvälistyminen ja kansainvälinen yhteistyö ovat keskeisiä menestyksen edellytyksiä, mutta samalla myös edellytyksiä laadun parantamisen ja innovaatiopohjan vahvistumiselle. Korkeakoulutuksen kansainvälistymisen painopisteiden määrittämiseksi valmistui vuonna 2009 opetus- ja kulttuuriministeriön, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja sidosryhmien yhteistyönä **Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia**. Strategian tavoitteena on luoda Suomeen kansainvä-

lisesti vahva ja vetovoimainen korkeakoulu- ja tutkimusyhteisö, joka edistää yhteiskunnan kykyä toimia avoimessa kansainvälisessä ympäristössä, tukee monikulttuurisen yhteiskunnan tasapainoista kehitystä ja kantaa vastuuta globaalien ongelmien ratkaisemisesta.

Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia linjaa korkeakoulujen kansainvälistymisen suunnan vuosille 2009–2015. Se nostaa kansainvälistymiselle viisi päätavoitetta:

1. Aidosti kansainvälinen korkeakouluuyhteisö
2. Korkeakoulujen laadun ja vetovoiman lisääminen
3. Osaamisen viennin edistäminen
4. Monikulttuurisen yhteiskunnan tukeminen
5. Globaalin vastuun edistäminen

Myös ammatillisen koulutuksen liikkuvuuteen on kiinnitetty huomiota. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (2011–2016) mukaan tavoitteena on lisätä ammatillisen koulutuksen opettajien kansainvälisiä työelämäjaksoja ja muuta liikkuvuutta 20 % vuoteen 2016 mennessä.

Miten pitkäkestoista liikkuvuutta koskevat tilastot ovat kehittyneet vuosien varrella?

Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja osuus opiskelijoista on kasvanut voimakkaasti 2000-luvulla. Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa opiskeli vuonna 2001 yhteensä hieman alle 6 900 ulkomaalaista tutkinto-opiskelijaa. Vuonna 2010 heitä oli yhteensä noin 15 700. Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa vuodelle 2015 asetettu tavoite siitä, että vuoteen 2015 mennessä ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä korkeakouluissa olisi 20 000. Luku saavutettiin jo vuonna 2013.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (2011–2016) mukaan tavoitteena on ollut lisätä ammatillisen koulutuksen pitkäkestoista opiskelijaliikkuvuutta 30 %. Vuonna 2013 ammatillisesta koulutuksesta lähti (lyhyt- tai pitkäkestoiselle) ulkomaanjaksolle yhteensä n. 6 300 opiskelijaa ja vuonna 2006 vastaavasti n. 4 400. Vuonna 2013 Suomeen saapui yhteensä n. 2 500 opiskelijaa ja vuonna 2006 noin 2 000 opiskelijaa.

Suuntaa-antavaa tietoa ulkomailla olevista suomalaisopiskelijoista saa KELA:n opintoetuustilastoista, joiden mukaan lukuvuonna 2012/2013 yli

6 000 opiskelijaa sai opintotukea ulkomailla tapahtuvaan tutkinto-opiskeluun. Yhteensä 6 256 henkilöä opiskeli ulkomailla, heistä 5 874 opiskeli korkeakouluissa, 263 ammatillisissa oppilaitoksissa, 76 lukioissa ja 43 muissa oppilaitoksissa. Suosituimmat kohdemaat Euroopassa ovat Iso-Britannia, Pohjois- ja EU:n ulkopuolella Yhdysvallat.

Maahanmuuton kasvun myötä on syntynyt muutostarpeita myös julkisten palvelujen toiminnassa. Syksyllä 2012 valmistui kotouttamislain edistämiseksi mukaisesti **valtion ensimmäinen kotouttamisohjelma vuosille 2012–2015**. Kotouttamisen edistäminen on poikkihallinnollista ja ulottuu eri viranomaisten vastuualueelle. Palveluiden saatavuus, henkilöstön osaaminen ja maahanmuuttajien palvelutarpeiden tunnistaminen ovat avainasemassa kotoutumisprosessin sujuvassa etenemisessä. Maahanmuuttajien määrän lisääntyessä ja tulijoiden taustojen monimuotoistuesssa erityistarpeet tulee ottaa paremmin huomioon niin palveluiden sisältöä kuin henkilöstön osaamista kehittämällä. Myös erityisten kotouttamistoimenpiteiden merkitys kasvaa.

Valtion kotouttamisohjelmalla tehostetaan kotouttamistoimenpiteiden valtakunnallisen tason suunnittelua, toimeenpanoa ja seurantaa. Kotouttamispolitiikka on sisällöltään vahvasti monialaista ja edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä. Valtion kotouttamisohjelma on kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jossa maahanmuuttajaväestön tarpeet otetaan läpäisyperiaatteella huomioon kaikilla politiikan aloilla, etenkin työllisyys-, koulutus-, asumis- sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Ohjelman yleisenä tavoitteena on maahanmuuttajien osallisuuden tukeminen yhteiskunnan kaikilla sektoreilla. Samalla vahvistetaan perustaa eri väestöryhmien väliselle toimivalle vuorovaikutukselle sekä hyvälle etniselle suhteille. Niin ikään onnistunut kotouttamispolitiikka edellyttää kaikkien hallinnonalojen sitoutumista yhdenvertaisuuteen, syrjimättömyyteen ja rasismin ehkäisyyn sekä myönteisen asenneilmapiirin edistämiseen.

Ohjelman erityisiä painopisteitä ovat maahanmuuttajien työllistymisen edistäminen sekä maahanmuuttajalasten ja -nuorten sekä perheiden ja naisten tuki. Työllistymistä edistetään etenkin työhallinnon palveluita ja kotoutumiskoulutusta, erityisesti suomen ja ruotsin kielen opetusta kehit-

tämällä, mutta myös tukemalla työelämän monimuotoistumista ja laatua yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Maahanmuuttajan asettuminen kuntalaiseksi on kotoutumisen tärkeä perusta. Maahanmuuttajaperheitä tuetaan varhaiskasvatusta, koulutusta sekä sosiaali- ja terveystalveta kehittämällä. Maahanmuuttajalasten ja -nuorten osalta oleellista on riittävien kieli- ja muiden opiskeluvalmiuksien sekä koulutuspolkujen sujuvuuden varmistaminen. Niin ikään asunto-, liikunta- ja kulttuuripolitiikalla edistetään arjen kotoutumista. Lisäksi kotoutumispolitiikassa painotetaan kansainvälistä suojelua saavien sujuvaa ja hallittua ohjautumista kuntiin sekä valtion ja kuntien hyvää yhteistyötä. Myös kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen kytkeminen mukaan kotouttamistyöhön on ohjelman tärkeä lähtökohta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on keskeinen asema kotoutumisen kehittämisessä. Ministeriö vastaa maahanmuuttajien perusopetuksesta, ammatillisesta koulutuksesta, korkeakoulutuksesta ja vapaasta sivistystyöstä. Myös tiedepolitiikalla voidaan tukea maahanmuuttoa. Ministeriö huolehtii maahanmuuttajien kulttuurin tukemisesta ja kulttuuripalvelujen saavutettavuudesta myös maahanmuuttajien näkökulmasta, maahanmuuttajia koskevista liikunta-asioista sekä maahanmuuttajanuoria koskevasta nuorisotyöstä.

Koulutusjärjestelmään on luotu maahanmuuttajataustaisille suunnattuja valmistavia ja valmentavia koulutuksia perusopetukseen, ammatilliseen perusopetukseen ja lukiokoulutukseen. Myös ammattikorkeakouluissa on ammattikorkeakouluopintoihin valmentavaa koulutusta. Tuorein näistä valmistavista koulutuksista on maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävän lukiokoulutukseen

valmistava koulutus, joka käynnistyy nyt syysyllä 2014. Uudistuksen avulla parannetaan maahanmuuttajien edellytyksiä lukio-opintoihin, sillä maahanmuuttajanuoria on siirtynyt lukiokoulutukseen vähän suhteessa kantaväestöön. Tämä heijastuu siten myös alhaisiin maahanmuuttajien määriin korkeakouluissa.

Valtion kotouttamisohjelman mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä selvittää parhaillaan, miten oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien mahdollisuuksia voidaan parantaa peruskoulun oppimäärän suorittamiseksi. Tällä hetkellä järjestelmä on hyvin hajanainen. Työryhmän tavoitteena on varmistaa pysyvät järjestämis- ja rahoituskeinot vuoteen 2015 mennessä. Työryhmä valmistelee esitykset: perusopetuksen saatavuuden varmistamiseksi ja koulutuksen rahoituksen kehittämiseksi sekä opiskeluajan toimeentuloedellytysten turvaamiseksi. Pohdinnassa on myös, miten opetuksen sisältöjä ja opetusjärjestelyjä tulisi kehittää. Tärkeä kokonaisuus selvitystyössä on lisäksi opettajien osaaminen ja kelpoisten opettajien saatavuus. Työryhmän työ päättyy syyskuun lopussa 2014.

Suomalainen yhteiskunta tarvitsee kansainvälistä osaamista ja kansainvälisiä osaajia, ei vaan kotikansainvälistymisen kehittämiseksi, mutta myös Suomen kilpailukyvyyn edistämiseksi. Kansainvälisen toiminnan kautta suomalaiset voivat omalla panoksellaan kantavat globaalia vastuuta myös Suomen rajojen ulkopuolellakin. On kuitenkin toivottavaa, että suomalaiset osaajat maailmalla tuntevat Suomen edelleen omaksi maakseen ja haluavat josain vaiheessa myös palata Suomeen.